

دغدغه‌های رهبر معظم انقلاب درباره زبان فارسی

دیدگاه‌ها، توصیه‌ها و رهنمودهای مقام معظم رهبری پیرامون «زبان فارسی» را بررسی کرده‌ایم

محمد دشتی
گروه فرهنگ و هنر

ایران فرهنگی به دلیل موقعیت خاص طبیعی، جغرافیایی و سیاسی خود، از سپیده‌دمان تاریخ تاکنون حوادث پرشماری را از سر گذرانده است. به همین دلیل آنچه توانسته این کشور را در برابر هجوم‌ها، ایلغارها و تجاوزات مکرر حفظ کند، هویت فرهنگی، ملی و دینی ایرانیان بوده است. هویتی که عمدتا در قالب «زبان فارسی» بالیده و ماندگار مانده است. عامل مهم این ماندگاری این بوده که فارسی‌دوستی و فارسی‌دانی در ایران به قومی خاص تعلق ندارد و همواره به عنوان رازِ همبستگی و پیوند تمام اقوام، گروه‌ها و طبقات اجتماعی، وسیله‌ای مهم برای جلوگیری از آشفتگی، پراکندگی و جدایی شده است.

موضوعی که به دلیل اهمیت و جایگاه آن، همواره مورد طمع دشمنان این ملک و جغرافیای پهناور بوده است و شوربختانه موفق شده‌اند در پاره‌ای ناچندان کوچک از ایران فرهنگی، گسست‌هایی را پدید آورند و با تغییر زبان، هویت‌بخشی از این فرهنگ گسترده را به دلخواه خود تغییر دهند. به همین جهت گوهری به نام «زبان فارسی» همواره مورد توجه بزرگان این ملک و میهن بوده است.

توجه و مداقه درخصوص این موضوع وقتی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که سخنگوی دولت در نشست خبری خود در تاریخ ۱۴ اسفند ۱۴۰۳ اعلام کرد دولت قصد دارد لایحه‌ای درخصوص «آموزش به زبان مادری» تهیه کند. این سخنان موجب درگرفتن بحثی دامنه‌دار در شبکه‌های اجتماعی درباره موافقت یا مخالفت با رسمیت بخشیدن به زبان‌های محلی و قومی در ایران شد. خوب است که توجه داشته باشیم براساس اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: «زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد، مکاتبات، متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.»

گزارش پیش‌رو نگاهی اجمالی به دیدگاه‌ها، دغدغه‌ها، تذکرات و رهنمودهای حضرت آیت‌الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب در ۳۰ سال گذشته پیرامون «زبان فارسی» دارد.

زبان فارسی، گنجینه عظیم معارف بشری

[... زبان فارسی، زبانی فاخر، زیبا، رسا و پرظرفیت است و محموله بسیار عظیمی از گنجینه معارف بشری و میراث ذهنیات و عقلیات بشری را با خود به همراه دارد، بنابر این فارسی‌زبانان و علاقه‌مندان و دوستداران این زبان در سراسر جهان و صاحبان ذوق و اندیشه باید با جدیت کامل و اهتمام فراوان، تلاش مضاعفی را برای اعتلای زبان فارسی به‌عمل آورند.

زبان فارسی درواقع جویبار پرفیضی از گنجینه عظیم مواریث فرهنگی ایرانیان و ملت‌های فارسی‌زبان است و برای ملت‌های دیگر نیز پدیده‌ای بسیار بزرگ و شکوهمند محسوب می‌شود. زبان فارسی از گسترش واژگانی و ظرفیت ترکیب‌پذیری برخوردار است، آهنگی گوشنواز، بهنجار و زیبا دارد و با تکیه بر خصوصیات واژگانی و ترکیبی خود، می‌تواند هر بخشی از گستره معارف بشری را ارائه دهد و آن را بیان کند.]

«بیانات در دیدار اعضای مجمع بین‌المللی استادان زبان فارسی ۱۳۷۴/۱۰/۱۶»

استفاده از زبان فارسی در امپراتوری خبری صهیونیست‌ها

[امروز شما به مناطق مختلف دنیا نگاه کنید ـ من حالا نمی‌خواهم از کشورها اسم بیاورم؛ اما این خبرها، خبرهای موجودِ ساری و جاری در دنیاست ـ در فلان کشور که آمریکایی‌ها پایگاه نظامی دارند و به مردم ظلم می‌کنند، علیه آنها تظاهرات ملی می‌شود. در فلان کشور که فلان مقام آمریکایی می‌خواهد برود، مردم قبل از آمدن او روی دیوارها می‌نویسند که نیا! در فلان کشور، فلان قرارداد استعماری و استکباری را با دولت آن کشور امضا می‌کند و مردم به جوش و خروش می‌آیند؛ منتها دولت‌ها به خاطر مصالح خودشان نمی‌گذارند صداهای مردم همه‌گیر شود. دستگاه تبلیغاتی استکبار هم که دنیا را گرفته است. امروز تقریبا امپراتوری خبری، فضای تبلیغاتی دنیا را پر کرده است. این رادیوهایی که شما اطلاع دارید به زبان فارسی در ایران امواج منتشر می‌کنند، اینها بخشی از همان امپراتوری عظیم خبری برای اغفال ملت‌هاست؛ اکثر هم در مشت صهیونیست‌ها یا سرمایه‌داران بزرگی است که منافع‌شان با منافع آمریکا گره خورده است. نمی‌گذارند این خبرها در دنیا درست پخش شود؛ اما ملت‌ها در مقابل دخالت استکباری می‌ایستند و به جوش و خروش می‌آیند.]

«بیانات در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان ۱۳۷۸/۰۸/۱۲»

زبان فارسی؛ ابزاری برای فهمیدن و فهماندن

[شعر فارسی را با آهنگ‌های زیبای فارسی و با شیوه جذاب هنری و با انتخاب مضامینی که این جمعیت کثیر از آن درس بگیرند، بخوانید؛ که البته در بخش فارسی که عزیزان من آن را خواندند، تا حدود زیادی این مقصود تأمین شد. این را گفتم، تا کسانی که این سخن را در سرتاسر کشور می‌شنوند، سراغ گزینش نمونه‌های هنری پرمغز و پرمعنا بروند. امروز نیاز ما به فهمیدن و فهماندن، از همیشه بیشتر است.]

«بیانات در دیدار جوانان استان اصفهان ۱۳۸۰/۰۸/۱۲»

زبان فارسی می‌تواند ما را بر صدر بنشاند

[... وقتی ما می‌گوییم مرزهای علم را باید بشکافیم و باید از سخن روز علم یک قدم جلوتر برویم، این برای بعضی باورنکردنی است. وقتی من می‌گویم ما باید به آنجا برسیم که اگر در اکناف عالم یک پژوهشگر، یک دانشمند، بخواهد به فلان نظریه علمی یا نظریه فلسفی دست پیدا کند، ناچار باشد زبان فارسی را یاد بگیرد، بعضی با نگاه انکارآمیز به این نگاه می‌کنند. من معتقدم و می‌بینم در مقابل خودم که چنین چیزی شدنی است. ما اگر همت کنیم، می‌توانیم تا ۲۰ سال دیگر، تا ۳۰ سال دیگر، کاری کنیم که وقتی نام‌آوران عرصه علم و فناوری را در دنیا نام می‌برند، ایرانیان و کشور ما در صدر قرار بگیرد؛ می‌توانیم این کار را بکنیم؛ ما استعدادمان خیلی خوب است؛ همه چیز این را گواهی می‌دهد. آنچه ما کم داشتیم - که انقلاب به ما داد - اعتمادبه‌نفس بود؛ ما امروز اعتمادبه‌نفس پیدا کرده‌ایم. جریان علمی کشور، خوشبختانه جریان خوبی است؛ این جوان‌های ما امروز اعتمادبه‌نفس دارند.]

«بیانات در دیدار جمعی از نخبگان استان کرمان ۱۳۸۴/۰۲/۱۴»

زبان فارسی نماد ملیت ایران

[توصیه من این است که در زمینه علاقه به ایران، علاقه به کشور و گرایش به ایران، چند نکته را توجه داشته باشید. یکی این‌که مهم‌ترین بخش مربوط به کشور، زبان و ادبیات است. علاقه به ایران، این‌جوری تحقق پیدا می‌کند. ما در کشور زبان‌های مختلفی داریم؛ اما زبان ملی، فارسی است. آن کسانی که زبان‌های مختلف دارند، خودشان جزو مروجین درجه یک زبان فارسی هستند. بهترین مقالات را در زمینه زبان فارسی، ترک زبان‌ها نوشتند؛ این را من از روی اطلاع دارم عرض می‌کنم. ان‌شاءالله کردها هم می‌نویسند؛ حرفی نیست، ما استقبال می‌کنیم. محققین برجسته ترک زبان کشور، در طول دهه‌های گذشته، بهترین و قوی‌ترین مقالات را در زمینه زبان فارسی نوشتند. بنابراین نباید تصور شود که زبان فارسی نماد ملیت ایران نیست؛ چرا، هست. روی این موضوع تکیه شود.]

«بیانات در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیأت دولت ۱۳۹۰/۰۶/۰۶»

ارتقای زبان فارسی در پناه فرهنگ اسلامی

[سلحشوران مسلمان که دین عزیز اسلام را به ما دادند -داد یکی دین گرامی به ما- وقتی رفتند به کشورهای مثلا شمال آفریقا -حالا آنجا را من مثال می‌زنم- زبان [آنها] عوض شد، فرهنگ عوض شد؛ ایران که آمدند، زبان [ما] عوض نشد. زبان فارسی در دوره اسلام رشد و ارتقای بیشتری از دوره قبل از اسلام دارد. شما از دوره قبل از اسلام از نشانه‌های زبان فارسی چه دارید؟ اما دوره اسلام را شما ببینید که چه اعتلایی [دارد]؛ چقدر شعر، چقدر نثر، چقدر فرهنگ! اینها خیلی مهم است؛ روی اینها دقت باید کرد.]

«بیانات در دیدار نمایندگان و کارکنان مجلس شورای اسلامی ۱۳۹۷/۰۳/۳۰»

غفلت در مقابل هجوم به زبان فارسی

[به نظر من زبان فارسی کاملا دارد مظلوم واقع می‌شود. حالا این اواخر یک کارهایی دارد می‌شود، بعضی‌ها در انجمن‌هایی یک کارهایی دارند انجام می‌دهند اما ما بیش از این احتیاج داریم به تقویت زبان فارسی. زبان فارسی زبان کشش‌داری است، جزو زبان‌هایی است که می‌تواند توسعه پیدا کند، چون زبان ترکیبی است و ترکیب‌های زیبا [دارد که] انسان برای بیانِ هیچ معنایی گیر نمی‌کند. معنای دقیق علمی، معنای دقیق روحی و هر مفهوم دقیق و ظریفی را با زبان فارسی می‌شود بیان کرد؛ با بعضی زبان‌ها واقعا نمی‌شود بیان کرد، امّا با این زبان [می‌شود].

بعضی از تعبیرات اصلا قابل انتقال نیست. من یک وقتی گفتم:

شادم که از رقیبان، دامن‌کشان گذشتی
گو مشتِ خاکِ ما هم بر باد رفته باشد

خب این «دامن‌کشان گذشتی» را به عربی چه‌جوری معنا می‌کنیم؟ این «دامن‌کشان گذشتی» را می‌خواهیم ترجمه کنیم؛ بنده به عربی واردم؛ چه‌جوری می‌شود ترجمه کرد این را؟ نمی‌شود ترجمه کرد، اصلا قابل ترجمه نیست، امّا این [شاعر] یک مفهومِ لطیفِ ظریفِ مهمّی را با همین کلمه «دامن‌کشان» در این شعر آورده؛ یعنی یک چنین چیزهایی در زبان فارسی هست. ما از زبان فارسی داریم غفلت می‌کنیم. حالاها متأسّفانه هجوم زبان‌های بیگانه هم زیاد شده؛ هجوم زبان‌های اروپایی، غربی و بالخصوص انگلیسی زیاد شده، همین‌طور بی‌دریغ مصرف می‌کنند. به نظر من عکسش باید انجام بگیرد؛ بایستی معادل‌های فارسی [ترویج بشود].]

«بیانات در دیدار شاعران ۱۴۰۳/۰۱/۰۶»

نکته آخر

اگرچه لازم است که به زبان‌های قومی و محلی نیز احترام گذاشته شود و آنها را نیز پاس بداریم اما چنین اقدامی نباید باعث شود که با رسمیت‌بخشیدن به آنها به شکاف‌های اجتماعی و تمایزگذاری‌های قومی دامن بزنیم.

مخلص کلام این که می‌توان پذیرفت زبان‌های محلی نیز در مدارس آموزش داده شود، بدون این‌که زبان رسمی آموزش را تغییر دهیم؛ ضروری است که زبان رسمی آموزش در ایران صرفا «فارسی» باشد تا ایران‌مان حفظ شود که «چو ایران نباشد، تن من مباد»؛ نکته‌ای که با دقت و تامل در سخنان مقام معظم رهبری نشان از اهمیت و جایگاه «زبان فارسی» به عنوان حلقه اتصال جوانب مختلف تمدنی ایران عزیز دارد و به‌هیچ وجه نباید از آن غفلت شود.

برش

راجع به زبان، بنده واقعا نگرانم!

[راجع به زبان، بنده حقیقتش [این است که] نگرانم؛ واقعا نگرانم. حالا در زمینه‌ی شعری خوشبختانه شعرهایی که شماها می‌گویید، خب شعرِ خوب، و زبان، زبان استوار است، امّا در جریان عمومی، زبان دارد دچار فرسایش می‌شود؛ این را آدم می‌بیند... من از صداوسیما گله‌مندم به‌خاطر این‌که به جای این‌که زبان صحیح را، زبان معیار را، زبان صیقل‌خورده‌ی کاملا درست را ترویج کنند، زبان بی‌هویت، گاهی غلط، تعبیرهای غلط و بدتر از همه پُر از تعبیرات فرنگی و خارجی و مانند این‌ها را دارند ترویج می‌کنند. وقتی مثلا فلان لغت فرنگی را که حالا یک نویسنده‌ای، یک مترجمی -که ترجمه می‌کرده یک مقاله‌ی انگلیسی یا فرانسوی را- آورده و عینا به‌کار برده، و مجری شما این را در تلویزیون، در رادیو یک بار، دو بار تکرار می‌کند، این می‌شود عمومی؛ ما بیخود و مُفتامُفت داریم زبان خودمان را آلوده می‌کنیم به زوائد مضر.]

«بیانات در دیدار جمعی از شاعران و اهالی فرهنگ و ادب ۱۳۹۸/۰۲/۰۳»

صحنه

تصویب یک روز به نام «محمدعلی بهمنی»

رئیس شورای فرهنگ عمومی هرمزگان گفت: یک روز در تقویم به نام محمدعلی بهمنی مصوب می‌شود. به گزارش ایبنا، حجت‌الاسلام محمد عبادی‌زاده در نشست با فرخنده جلالی، مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی هرمزگان و جمعی از معاونین و همکاران این اداره با اشاره به جایگاه ادبی بهمنی، افزود: باید مفاخر علمی و دینی خود را برای نسل‌های آینده حفظ و زنده نگه داریم. وی افزود: امیدواریم در نشست شورای فرهنگ عمومی یک روز را به نام محمدعلی بهمنی مصوب کنیم تا هر ساله بتوانیم در این روز، مراسم یادمانی را برگزار کنیم. امام جمعه بندرعباس همچنین با تأکید بر شناسایی و معرفی چهره‌های برجسته تاریخی و تمدنی استان، اظهار کرد: هرمزگان دارای شخصیت‌های فرهیخته‌ای است که در طول تاریخ فراموش شده‌اند، باید تلاش کنیم این چهره‌ها احیا شوند و در ذهن جامعه زنده بمانند. وی ادامه داد: ۲۷ فروردین در روز تولد بهمنی، در این خصوص مراسم یادمانی با حضور استاندار هرمزگان و دیگر مسئولان استان و مهمانان ویژه برگزار خواهد شد.

میراث

تخریبگر سی و سه پل پیگرد می‌شود

امیر کرم‌زاده، مدیر کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان اصفهان با تاکید بر نقش تمامی نهادهای خدمات‌رسان در حفاظت از پل‌های تاریخی اصفهان گفت: تخریبگر سی‌وسه پل تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرد. وی گفت: در اسفندماه سال گذشته، عملیات مرمت سقف رواق‌های سرپوشیده دو سمت عرشه سی و سه پل با اعتباری بالغ بر ۴۰ میلیارد ریال انجام شد و در عین حال تمام درهای این پل که توسط برخی تخریبگران آسیب دیده بود و تمام حفاظ‌های آن و سایر پل‌های تاریخی همچون پل خواجو مرمت شد. کرم‌زاده افزود: اخیرا فیلم یکی از آسیب‌ها توسط گردشگران و دوستداران میراث‌فرهنگی در شبکه‌های اجتماعی منتشر شد. با توجه به وجود دو دوربین نقطه‌زن در دو سمت پل، خوشبختانه شخص خاطی که در حال دیوارنویسی بر روی جداره پل بود شناسایی شده و با توجه به پرونده قضایی تشکیل شده توسط این اداره کل، به زودی مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

قاب

کشف شاهکاری از نقاش معروف جهان

شاهکاری از «ویلیام ترنر» منظره‌نگار نامدار بریتانیایی که اخیرا در وین کشف شده است، درحالی به فروش گذاشته خواهد شد که ارزش تقریبی آن حدود ۴۱ میلیون دلار برآورد شده است. این نقاشی با عنوان «ونیز از کانال» سال‌ها به عنوان اثر «منسوب به ترنر» شناخته می‌شد. اما پاییز گذشته، تحقیقات جدیدی به کمک اسکن اشعه ایکس این گمانه را تأیید کرد و تشخیص داده شد که این نقاشی به سال ۱۸۴۰ تعلق دارد. این یافته به طور قطعی نشان می‌دهد که این تابلو خواهر گمشده یکی از نسخه‌های دیگر این منظره است که در همان سال نقاشی شده و اکنون در لندن نگهداری می‌شود.